

Boekbesprekingen

Peter Beyer: *Religions in global society*. Abingdon/Oxford: Routledge, 2006. 336 pp. ISBN 9780415393195, \$ 41.95.

De prominente Canadese godsdienstsocioloog Peter Beyer is een van de meest creatieve en productieve auteurs op het gebied van globalisering en religie. Na zijn *Religion and globalization* (1994) behandelt hij in zijn nieuwste werk de fundamentele vragen naar religie in de globale samenleving. Er zijn vele beschrijvingen over wat voor vormen religie in de werldsamenleving aanneemt, maar het ontbreekt volgens hem aan een meer theoretische bepaling van en historisch inzicht in de plaats van religie in die samenleving. Hiermee roert Beyer wederom een thema aan dat mijns inziens ook in de Nederlandse godsdienstsociologie te weinig aandacht krijgt. Juist in deze tijd, waarin door immigratie en door nieuwe missionaire initiatieven religie in Nederland een globaler gezicht krijgt en opgenomen wordt in internationale netwerken, zou het thema 'globalisering' meer op de agenda moeten staan.

Zijn twee theoretische hoofdstukken sluiten nauw aan bij de werken van Niklas Luhmann. Religie is in diens visie één van de functioneel gedifferentieerde subsystemen in de werldsamenleving. Deze systeemtheoretische analyse biedt de mogelijkheid om de totstandkoming en het functioneren van dat subsysteem in wisselwerking met de andere systemen (economie, politiek, wetenschap) te beschrijven en te analyseren. Helaas gaat de gouden greep van Beyer – want het is een verademing de zeer bruikbare ideeën van Luhmann op een dergelijke manier verder ontwikkeld te zien worden – in deze hoofdstukken verloren in doorwrochte theoretische en historische beschouwingen waardoor het thema 'globalisering' uit het zicht raakt en ook zijn vlotte schrijfstijl moet inboeten.

Beyer zet wel eigen accenten. Zo definieert hij globalisering (waar Luhmann geen aandacht aan besteedt) als de combinatie van modernisering en wereldwijd kapitalisme. Ook definieert hij het religieuze subsysteem, anders dan Luhmann, aan de hand van de dichotomie zegen/vloek (*blessed/cursed*). De functie van religie ziet hij, net als Luhmann, als het vullen van sociale tekorten in de samenleving. Deze bepaling vond ik bij Luhmann al vreemd en te beperkt, omdat daardoor de functie van religie voor de meer geprivilegieerden moeilijk te verklaren is. Wel weer interessant is zijn beschouwing over de organisatievormen van religie in de globale samenleving, waarin hij naast de gebruikelijke indeling organisatiebeweging-civil religion ook aandacht geeft aan *social network religion*.

In het empirische deel, en daarin ligt een volgend belang van het boek, worden deze grote lijnen toegelicht aan de hand van een breed religieus palet. Waar de meeste publicaties blijven steken bij het christendom of een andere erkende wereldgodsdienst, zoekt Beyer verdieping door te vragen of er op wereldniveau een religieus subsysteem bestaat, hoe dat tot stand is gekomen en wat de verschillende trajecten daarin zijn, in Christendom en Islam, Hindoeïsme, Oostaziatische godsdiensten en nieuwe religies. Zo beschrijft hij – overigens in één hoofdstuk – hoe christendom en Islam in de moderne tijd zijn uitgegroeid tot de belang-

rijkste voorbeelden van gedifferentieerde religie. Wel is de Islam niet echt functioneel gedifferentieerd, maar deze religie probeert zich te handhaven als religieuze communicatie in alle subsystemen. Ook bij het Hindoeïsme vond een reconstructie plaats, maar omdat er geen duidelijke inhoudelijke basis en lidmaatschapcriteria zijn is er geen duidelijke differentiatie op systeemniveau. De Oostaziatische godsdiensten maken duidelijk dat religie kan worden ingezet voor regionale politieke doeleinden en dat daardoor de uiteindelijke vorm contingent is. De nieuwe godsdiensten maken tenslotte duidelijk dat het religieuze subsysteem voortdurend uitgedaagd wordt zichzelf opnieuw te definiëren, en dat niet elke beweging ook als religie erkend wordt. De conclusie, eigenlijk een apologie voor de gebruikte methode en theorie, is met drie pagina's in verhouding tot de veelheid aan theoretische en empirische inzichten, en de vragen die dat oproept, echter te klein.

Beyer heeft een veelbelovend boek geschreven, maar over het geheel vond ik het wat teleurstellend. De historische beschrijvingen van de ontwikkeling van de godsdiensten in de moderne tijd lopen uiteindelijk uit op de vraag: is een religie als gedifferentieerd te beschouwen of niet? Alle spanningen die het subsysteem religie tegenwoordig in de werldsamenleving veroorzaakt, komen niet naar voren, wat volgens mij ligt aan het gekozen systeemtheoretisch perspectief dat sterk de nadruk legt op balans en evenwicht. Zo is er geen aandacht voor (inter)religieus geweld en de groei van evangelikale en conservatieve groepen en wat dat betekent voor andere wereldwijde subsystemen. Ook sluit hij voor de godsdiensthistorische beschrijving erg aan bij interne bronnen, waardoor bijvoorbeeld de invloed van westerlingen die 'toetreden' tot niet-westerse godsdiensten (ook een gevolg van globalisering) op deze godsdiensten niet aan bod komt. Bovendien houdt zijn verhaal, als gevolg van de door hem gebruikte secundaire bronnen, in de tweede helft van de vorige eeuw op, terwijl juist daarna het proces van globalisering en de gevolgen daarvan voor religie pregnant wordt. Dat is allemaal erg jammer, want de theorie van Luhmann biedt zeker sleutels tot een beter begrip van de huidige religieuze situatie.

Erik Sengers (Theologische Universiteit Kampen PKN/Vrije Universiteit Amsterdam)

Amelink, A.: *De Gereformeerden overzee. Protestants-Christelijke landverhuizers in Noord-Amerika*. Bert Bakker: Amsterdam, 2006. 300 pp. ISBN 9035128958, € 17,95.

In 2001 zag *De Gereformeerden* van Agnes Amelink het licht, een succesboek gezien de vele drukken die sindsdien zijn verschenen. Door verschillende lezers werd Amelink gevraagd waarom zij geen aandacht had gegeven aan al die gereformeerden die geëmigreerd zijn. Mede door die vraag aangespoord heeft Amelink reizen ondernomen naar de Verenigde Staten en Canada om zelf te zien hoe het de emigranten daar is vergaan. In dit boek vertelt zij het verhaal van de emigratie van gereformeerden naar Canada na de Tweede Wereldoorlog (met soms een uitstapje naar de VS en naar vroegere periodes) aan de hand van de be-